

av Bengt Selghed

Det viktiga i ett betygssystem är vilken typ av kunskaper som ska bedömas och vilka principer som gäller.

Ett orimligt uppdrag? – några reflektioner kring betygssystemet

FÅ FRÅGOR INOM SVENSK skolpolitik har blivit så grundligt utredda och diskuterade som betygen. En förklaring kan vara att betygsättning är en viktig men svår uppgift för lärare. Lärare är skyldiga att sätta betyg på sina elever från skolår 8. Betygen är dessutom betydelsefulla för elevens fortsatta studiemöjligheter och framtida studie- och yrkesval. Kring mitten av 1990-talet infördes dagens betygssystem, som fick beteckningen *mål- och kunskapsrelaterat*.

I det förra betygssystemet utgjordes beteckningarna för de olika betygsstegen av siffror (1-5). I nuvarande system har dessa ersatts med språkliga uttryck, förkortade med bokstäver (*icke godkänd* = IG, gäller endast gymnasieskolan, *godkänd* = G, *väl godkänd* = VG och *mycket väl godkänd* = MVG). Men detta är bara en kosmetisk förändring.

Föreställningar om lärande

Det viktiga i ett betygssystem är vilken typ av kunskaper som ska bedömas och betygsättas och utifrån vilka principer detta ska ske. Det väsentliga är alltså inte det yttre ramverket i betygssystemet, även om det också är viktigt, utan *vad* som ska bedömas och betygsättas och *hur* detta ska ske.

Betygsättning är alltså inte i första hand en teknisk fråga, utan något

som rymmer antaganden om såväl människan som varelse som våra föreställningar om vad kunskap och lärande innebär. Dagens betygssystem bygger på ett annat sätt att föreställa sig vad kunskap är och hur den förvärvas och andra principer för hur bedömningarna ska göras än i det tidigare siffersystemet.

Nu ska elevernas kvalitativa kunskaper fokuseras och bedömas mot på förhand uppställda mål och kriterier, istället för att jämföras med varandra. Dagens betyg har till uppgift att visa vilka förmågor och kompetenser som eleven tillägnat sig, inte hur mycket faktakunskap som kan återges. Det är kvaliteten i kunskaperna och färdigheterna framför mängden kunskap som är viktigt. Skillnader i förmåga och kompetens ska avgöra vilket betyg eleven förtjänar.

Problemet som uppstår när detta ska bedömas och betygsättas beror på att kriterierna för de olika betygen är språkligt formulerade. Det innebär att dessa måste tolkas, vilket medför att det krävs överensstämmande eller jämförbara tolkningar lärare emellan, om betygen ska bli likvärdiga och rättvisa. Flera studier har visat att det är svårt att uppnå jämförbara tolkningar av kraven för de olika betygsstegen. Betygen visar sig också vara ett uttryck för ett

konglomerat av aspekter på eleven, där kunskaper och färdigheter i ämnet eller kursen bara är en del. Betygen upplevs därför inte som likvärdiga och rättvisa.

Samtalsbaserat betygssystem

Ofta blir det lärarna som oförtjänt får ta kritiken i betygsdebatten. Men faktum är att lärarna inte erbjudits tillräcklig utbildning i hur det nya betygssystemet är uppbyggt och tänkt att fungera. Frågan är emellertid om det hade hjälpt? Dagens betygssystem är inte konstruerat för att kunna jämföra samma betyg, i ett och samma ämne, satta av olika lärare. Istället bör betygssystemets konstruktion och beskaffenhet kritiskt granskas med tanke på de funktioner staten vill att det ska fylla.

Betygssystemet är samtalsbaserat eller diskursivt genom sin språkliga uppbyggnad, till skillnad från det tidigare siffersystemet som var mättekniskt uppbyggt.

Ett kriterierelaterat betygssystem med en betygsstege i flera steg som ska spegla kvalitativa skillnader i kunskandet, där mål och kriterier är språkligt formulerade i öppna termer, är besvärligt att konstruera och ännu svårare att tillämpa då krav finns på likvärdighet i betygsättningen i hela landet. Nyansrikedomen i språket är inte tillräcklig. Det

Annons

Bonnier

Så klart!

1/1 sida

Repetition från nr 3/2006

blir svårt att språkligt och öppet formulera mål och kriterier på ett sådant sätt att tolkningsmöjligheterna inte blir alltför vida. Betygssystemets beskaffenhet, uppbyggt kring olika måltyper och diffusa skillnader mellan mål och kriterier ger ett alltför svagt stöd till lärare för att genomföra en rättvis och likvärdig betygsättning i landet.

Betygssystemet kan bara ge begränsad information när det gäller relationen mellan betygsstegen. Avstånden mellan de olika betygsstegen, G, VG och MVG är okända och kan därför inte tilldelas kvantifierbara numeriska värden som blir meningsfulla och jämförbara. Dagens betyg går inte att statistiskt bearbeta med de metoder Skolverket använder vid redovisningen av betygsutfallet i kommuner och skolenheter. I meritvärderingssammanhang tilldelas betygen värdena 10 för G, 15 för VG och 20 för MVG, vilket ger en skev, felaktig och osann bild av relationen mellan olika betygssteg. Det undergräver också möjligheten att förstå innebörden i den information vårt betygssystem kan tillhandahålla.

Orealistiskt uppdrag

Ibland hörs i diskussionen att många lärare är motståndare till förändringar, det vill säga de accepterar inte det sätt på vilket betygsättningen nu ska genomföras. Min uppfattning är att lärare bemödar och anstränger sig för att klara betygsättningen. De gör allt de anser möjligt för att klara uppdraget. Trots det blir det inte som det var tänkt. När betygssystemet var nytt satte tydligen Skolver-

ket år 1996 sin förhoppning till just lärarkåren: "... den viktigaste förutsättningen för att bedömningen ska bli rätt och rättvis i det nya betygssystemet är lärarnas erfarenhet och yrkeskunnande". Denna förhoppning har på senare år modifierats.

MVG = 20
VG = 15
G = 10
= IG

Skolverket skrev år 2004: "Någon fullständig likvärdighet och rättvisa lär aldrig nås när det gäller något så komplext som att bedöma människors kunskande, men det måste vara ett mål att ständigt sträva mot."

Det är en utmanande, stimulerande och spännande uppgift att få medverka i en verksamhet som bidrar till barns och ungdomars utveckling kunskapsmässigt. För att framgångsrikt kunna hantera utmaningarna krävs att uppdraget är realistiskt. Om så inte är fallet blir resultatet en halvmesyr.

Bedömning och betygsättning är, oavsett betygssystem, en komplicerad uppgift. Lärare som inte lyckas med uppgiften att bedöma och betygsätta eleverna på likvärdiga och rättvisa grunder riskerar att förlora i trovärdighet som professionella pedagogiska ledare, även om det inte är deras fel. Om uppdraget är orimligt och lärare inte inser detta

blir eleven utlämnad till lärares godtycke. Alla inbegripna blir förlorare. Mest utsatt blir eleven. Problematiken landar i frågan om elevens rätts-säkerhet.

Visste de vad de gjorde – och gör?

Så här i efterhand kan man undra om skolministrarna och de parlamentareriker som ingick i Betygsberedningen (SOU 1992:86) själva var införstådda med vad ett språkligt baserat kriterierelaterat betygssystem i flera steg med grund i en konstruktivistisk kunskapssyn, där kvaliteten i kunnandet ska fokuseras, kan klara att fylla för funktioner? Flera uttalanden fram till beslutet antyder att insikt i hur kvalitativa skillnader i kunskap kan urskiljas och bedömas inte förelåg. Den nuvarande alliansregeringens uttalanden om en förändring mot en betygssteg i ännu fler steg förstärker denna farhåga.

Bengt Selghed är fil dr och betygsforskare vid Högskolan Kristianstad.

Läs mer

Selghed, Bengt. (2006). *Betygen i skolan – kunskapssyn, bedömningsprinciper och lärarpraxis*. Liber, Stockholm. 2006.

Selghed, Bengt. (2006). "Betygsättning – ett dilemma för lärare?" I: Riddersporre, Bim (red) *Utbildningsledarskap – nu och i framtiden*. Studentlitteratur, Lund. 2006.

Annons

Bonnier

Bonnier Utbildning på turné

1/1 sida